

Málmørk – eitt puristiskt álit uttan atlit til tað faktuelle móðurmálið

REGIN EIKHÓLM

Løgtingið samtykti 28. apríl 2004 soljóðandi: “Heitt verður á Landsstýrið um at seta eina nevnd av málkønum fólki at skriva eina frágreiðing um stöðuna hjá føroyskum máli, sum kann verða grundarlag fyri eini viðgerð í tinginum og møguligari politiskari stöðutakan til ein almennan málpolitikk.”

Landsstýrismaðurin í mentamállum setti Málstevnunevndina, sum fór til verka 1. apríl 2006. Við stöði í heildarlýsing av stöðuni hjá føroyska málinum skal Málstevnunevndin gera eitt uppskot til almennan málpolitikk, og koma við figgjartilgum kostnaðarmetingum.

Málstevnunevndin

Átta fólk 4 kvinnur og 4 menn mannaðu Málstevnunevndina. Nevndin fór til verka á vári 2006 og læt álitíð Málmørk úr hondum 18. desember 2007. Hetta er eitt rúgvumikið verk, ið telur 117 A4- síður.

Vit fáa onki at vita um fæleikan hjá tí einstaka ella hvørjum tey standa fyri málsliga, men formaðurin í nevndini, Árni Dahl, bað við byrjan allar limirnir í nevndini um í einum skrivi stutt at lýsa teirra stöðu til tað, sum nevndin skuldi arbeiða við. Fimm av teimum átta nevndarlimunum valdu at svara, trýggir svaraðu ikki. Vit finga alment innlit í hesi fimm skriv. Harav framgongur, at tey fimm, sum valdu at svara, eru málsliga sjálvstøðugt hugsandi, og at fleiri av teimum als ikki treytaleyst taka undir við tí puristisku linjuni, men hetta endurspeglar tíværri ongastaðni í álitinum.

Føroya mál

Í álitinum verður sagt, at føroyskt er almenna málið í Føroyum, og at tað er tjóðarmál føroyinga og at yvirskipaði málpolitikkurin skal tryggja øllum borgarum rættin til mál, t.e. rættin til tjóðarmál, móðurmál og fremmandamál, herundir eisini rættin til teknmál (s.6).

Á síðu 8 stendur at frágreiðingin er í stóran mun grundað á samrøður, sum formaðurin (Árni Dahl) og skrivarin hava havt við fólk í leiðandi störvum. Í øðrum lagi á tilfar, ið skrivað er um evnið og í triðja lagi íkast sum nevndarlimir hava borið fram.

Tað verður stutt greitt frá stöðuni hjá føroyska málinum í søguligum høpi, og eisini hvussu málið fekk heimarætt innan skúlans gátt. Vit finna eisini hóp av upplýsandi hagtølum alt frá miðalvillutali í fráfararroynd hjá 9. flokki til málsligar villur, rættsskrivingarvillur og teknvillur á heimasíðum hjá føroyska fjølmiðlaheiminum. Samanberingar eru við okkara

grannar um prioritering av figgjarorku og mannatímum, tá talan er um røkja heima málið. Her eru vit eftirbátar, verður sagt, men kanning millum norðurlenskar ungdomar sýnir, at av øllum norðurlandatjóðum standa føroyingar seg best, tá ið ræður um at skilja grannamál (s.98). Málpolitikkur í Europa og aðrastaðni verður eisini stutt umrøddur.

Tvímálsstöða

Á síðu 18 fáa vit at vita, at vit hava eitt slag av tvímálsstöðu (diglossia) í Føroyum. Men har stendur onki um, at børn, sum læra tvey mál samstundis, mangan eru bæði málsliga og mentalt betur fyri enn tey børn, ið bert læra eitt mál. So seint sum í síðsta summar varð ein kanning kunngjørd frá Canada, har børn lærdu enskt og franskt samstundis og kláraðu seg nóg betur, enn tey sum bert lærdu annað málið. Hetta samsvarar ikki við at danskt er skaðiligt, og verður kanska tí ikki tikið við.

Móðurmál / Reinsimál

Í álitinum verða heitini føroyskt mál, móðurmál og tjóðarmál brúkt hvørt um annað, og vit finna onga definitión upp á hvat móðurmálið stendur fyri. Spurningurin um ta puristisku linjuna kontra ta meiri móðurmálstrúgvu linjuna verður als ikki umrøddur, eins og spurningurin um tað føroyska (latinska) alfabetið heldur ikki verður nortin, hóast hesir spurningar eru av størsta týðningi, tá talan er um yvirskipaðan málpolitikk.

Í 2004 var kanning kunngjørd sum vísti, at føroyski ungdomurin ikki hevði nóg góðan fæleika í móðurmálinum, og serliga trupult gekk at mábera seg skrivlig á móðurmálinum (s.10).

Á síðu 75 verður upplýst, at eftir 13 ára skúlagongd, er føroyskur ungdomur illa fyri í føroyskum máli (reinsimáli). Hetta er ikki at undrast yvir, tí reinsiføroyskt hevur alt ov lítið til felags við tað føroyska móðurmálið, og er við til málsliga at múlabinda føroyingin. Men heldur enn at hyggja eftir veruligu orsökini til fremmandagerðingini í føroyska málinum, so mælir nevndin til at loysa trupuleikan við at seta “puristiska spennitroyggju” á allar føroyingar - ung sum gomul. Hetta skal aktiverast við at seta á stovn lögildað málráð ella “málpoliti”, hvørs virki skal røkka innum hvønn barnagarð og skúla, hvørja umsiting og hvørt virki, hvønn fjølmiðil. Eisini skulu øll fakorð (yrkorð) umdøypast til reinsiføroyskt.

Á síðu 30 stendur annars, at málið er ein samskiftismiðil, ið skapar samleika og kenslu av at hoyra til ein felagsskap. Her kann so ikki vera talan um reinsiføroyskt, tí tað hevur ikki skapt nakra kenslu av samleika.

Kostnaður

Á teimum síðstu 12 síðunum er náðgreinilig skematisk uppstilling av kostnaðarmetingum fyri at tryggja føroyskum máli (reinsiføroyskum) stöðu sum “fullkomnum og samfelagsbærum máli á øllum økjum í samfelagnum.” Árligur kostnaður 75 – 100 milliónir krónur.

Skrivtmál 1846

Á síðu 25 verður sagt: “at føroyskt mál fekk savnandi upprunafrøðiligt skriftmál í 1846”. Hetta er ikki so. Í 1846 bleiv tað føroyska skrivtmálið latið í íslenska ortografiska spennitroyggju, sum líka síðandi hevur órógvad og distancerað føroyskt skrivtmál frá móðurmálinum (sjá niðanfyri standandi). Vánaligt íslenskt verður ongantíð gott føroyskt, søgdu teir gomlu.

SØGULIGT AFTURLIT

Chr. Matras

Chr. Matras skrivir í: “Det færøske skriftsprog 1846” Scripta Islandica 2, 1951. “Det var således en bunden opgave, der blev stillet Hammershaimb, og i det store og hele blev det Jón Sigurðssons forslag der blev fulgt.” Henda islandificeringin við íslenskarí ortografi var alt annað enn heppin fyri føroyska málið. Seinni bleiv naiv nationalisman tvinnað saman við málspurninginum, og tað gjørdi tað trupult at rætta tað skeiva upp aftur. Men hóast tjóðskaparliga orrustu, so samdust sjeymannanevndin í Føringafelagnum í november 1896 um eina moderata broyting í stavseting av føroyskum, nevnliga at rætta nøkur av teimum ortografisku misstøkunum sum gjørd vóru í 1846.

Broytingin og Jóannes Patursson

Broyting í stavseting skuldi lætta um tað føroyska skrivtmálið og eisini leggja tað nærri upp at tí føroyska móðurmálinum. Hj skuldi broytast til kj: hjá = kjá, hv til kv:hvalur = kvalur, rn til dn: barn = badn, ll til dl: fjall = fjadl bert fyri at nevna nøkur dømir, men broytingin vann ikki frama takkað verið misskiltum tjóðskaparkenslum. Sjeymannanevndin var annars mannað vit góðum fólki: V.U. Hammershaimb, Dr. Jakob Jakobsen, J. Hammershaimb, J.C. Olsen, Chr. Bærentsen, C.L. Johannessen og Fr. Petersen. Sambært Føringatíðindi 7. januar 1897 var Jóannes Patursson so illur um broytingaruppskotið, at hann segði seg úr Føringafelagnum. Sjeymannanevndin skrivir í somu grein: “Vit hava tí góða vón um, at hann, tá ið mislindishugurin stidlast, attur vil taka við felagsarbeiðinum til

frama firi tað gamla Førmál.” Men Jóannes Patursson var ikki til at blíðka og við misskiltari nationalismu tapti tað føroyska móðurmálið aftur og noyddist enn einaferð at lata seg í tann fremmanda farna íslenska ortografiska kappan. At Bóndin ikki hevur hugsað seg um, síggja vit best í sanginum hjá honum yrktur til ein fólkafund 9. juli 1905 um málspurningin í barnaskúlanum: “Boðar tú til allar tjóðir”, ørindi 2: “Føroya mál á manna tungu / merkir: her býr Føroya fólk. / Slektir fornu og tær ungu / eyðkendu seg sum ein bólk, / ið helt fast við fedramál, / virdu tað av hug og sál, / gloymdu ikki ættarbandi; / byggja tí enn hetta landið.”

Broytingin hjá sjeymannanevndini var at halda fast við “Føroya mál á manna tungu og fedramál”, men tað vildi Bóndin ikki taka undir við í 1897. Bóndin er tí í andsøgn við seg sjálfvan, tá hann 8 ár seinni yrkir, sum hann ger. Henda íslenska/føroyska tjóðskaparfløkjan hjá Bóndanum hevur havt sera óhepnar fylgjur fyri tað føroyska móðurmálið, og vit kenna sviðan av tí enn!

Heðin Brú

Okkara kendi rithøvundur Heðin Brú finst eisni hvassliga at fremmandagerðini av føroyska málinum. Í brævi til

Chr. Matras dagfest í Havn 16/11-50 skrivur Heðin Brú millum annað: “Minst til at Føroyar eru ikki avstongdar longur. Tað hægsta vit fáa føroyingar til í máli í dag er at nýta “sitt egna mál”. Eg vildi ynskt at tú fatar meg her. Vit fáa aldri eitt páfunnið mál inn í Føroyum. Og hví koma við einum páfunnum føroyskum? Vit hava esperanto.”

Íslenskt og føroyskt eru sera ymisk sum mál. Íslenskt hevur havt væl definerað skrivtmál síðani miðöldina (keldur aftur til ár 1100), meðan føroyskt mál – upp á gott og ilt - mest hevur livað á manna munni fram til 1846, og harvið ment seg heilt øðrvísi enn tað íslenska. At lata føroyskt skrivtmál í eina íslenska spennitroyggju er ein feilur, sum vit áttu at rættað upp á.

Móðurmál - ynskimál

Tá Marianne Clausen skrivaði lögini til okkara kvæðir og fólkaúsúr niður, skrivaði hon tað sum hon hoyrði, nær fær móðurmálið somu sømdir? Nær heldur móðurmálsliga happeningin uppat í Føroyum? Tíverri hevur Hendrik Old, fyrrverandi løgtingsmaður, alt ov rætt, tá hann í fjølmiðlunum herfyri tosaði um (málsliga) prestastýrið í Føroyum.

Niðurstøða

Álitíð er skrivað sum ein kon-

sensus, men tað kann bert gerast við at ignorera tey, sum ikki hava somu fatan sum formansliðið. Man kann so spyrja: hví seta eina áttamanna nevnd tá tveir til trýggir selektivir limir kortini eru nóg mikið?

Nevndarálitíð Málmørk er eitt puristiskt álit uttan atlit til føroyska móðurmálið:

- Handlar ikki um móðurmálið
- Ynskir at broyta vælfungerandi móðurmálsorð til reinsiføroyskt
- Gevur onga heildarlýsing av stöðuni hjá føroyska málinum
- Spyr ikki hví føroyingurin er bangin fyri at brúka sítt náttúrliga móðurmál
- Spyr ikki hví føroyingurin fólir seg málsliga fremmandagjordan
- Spyr ikki hví føroyingurin dugur so illa at málbera seg á skrivtmálinum
- Spyr ikki hví føroyingurin dugir so illa at stava.

Álitíð er ov einstreingja til at kunna tryggja og menna stöðið undir føroyska málinum. Føroyingurin er troyttur av puristiska málkoyrlinum. Nú er upp á tíðina at umboð fyri føroyska móðurmálið verða hoyrd. Í álitinum sluppu tey so ikki framat.

TOLLARI – feruavloysarastarv er leyst at søkja!

sí www.taks.fo

